

במדינה

(המשך מהממוד הקודם)

מכיון שנתרו רק שלושה שבועות לכניסת הנשיא החדש לתפקידו ולמעונו הרשמי, הועמדה הממשלה בפני בעייה בוערת. הוק' מה ועדה של חמישה שרים, שנתבקשה למצוא פתרון דחוף לבעיה. השנים ביקרו אצל רחל בן-צבי, ניסו לשכנעה שיהיה בכך משום הנצחה היסטורית נאותה של בעלה המנוח, אם דווקא ביתם יעמוד לדור רות כמישכן נשיאי ישראל. אך רחל בן-צבי היא דעות משלה על צורת ההנצחה. היא סברה, כי אין דרך נאותה יותר מאשר הפיכת הבית לבית מועד וזכרון. בקרב כמה מן השרים התעורר החשש, שרחל בן-צבי הפעלתנית תקים בביתה מוסד ממלכתי חדש, שיתחרה עם בית הנשיא החדש. על כן הכפילו מאמץ לשכנעה לעזוב את הבית — אך לשווא. כתום שבוע מתוה, נכנעה הממשלה. היא הודיעה כי בית בן-צבי ישמש להנצחת זכרו של הנשיא המנוח, הטילה על אחד מעובדיה הבכירים למצוא בדחופות מישכן מתאים לנשיא החדש.

אשקלון

אות קיו

בבוקר יום חמישי, העשירי ביוני 1962, הבחין עמרם בכור בעשן סמיך הפורץ מתחת לדלת שכניו, בשכון שמשון באשקלון. עמרם לא היסס, ניזרק בכל כובד גופו על הדלת הנעולה. עקר אותה מצירה. מבעד למסך העשן שניתגלה לפניו, הגיח בעל הדירה, יוסף אפריים (40), כששתי ידיו בוערות. הוא רץ דרך הדלת הפרוצה, התגלגל על המדרגות, והגיע חבול כולו לקומת הקרקע.

בתוך הדירה, נמצאה על ערימת שמיכות ובגדים, הגופה הערומה והחרוכה של אשת יוסף, דאיה אפריים, בת 36.

לחקירי המשטרה, שהגיעו למקום, נראו הראיות כה ברורות, עד שדחו את שיחזור המאורעות למחרת.

כל העקבות הצביעו על הבעל. בתו חיה, בת 12, אף סיפרה שנשלוה עלידי אביה לקנות נפט, וגורשה מהבית עם אחותה, חצי שעה לפני פרוץ הלהבות. השכנים סיפרו על שיכרותו הכרונית של הנאשם, על מנהגו להכות את אשתו וילדיו, ואף זכרו שבערב הקודם איים להצית את אשתו.

אולם, כשיוסף הוחזר לביתו, לשיחזור המעשה, הכחיש הכל. „אשתי שרפה גם עצמה“, הסביר. „היא ניסתה לשרוף גם אותי. היא הייתה משוגעת. אני חף מפשע.“ הוא הועמד לדין, ואז הסתבר החלק המתמיה בכל הפרשה: המשטרה הייתה כה בטוחה באשמתו, עד שלא טרחה לאסוף הוכחות כלשהן. לתיבוע לא היה על מה להסתמך, זולת וידויו של הנאשם. אולם, הנאשם לא הודה במאום, שוחרר וחזר לביתו.

להרחיק את האיש הזה

החלה הטרדינה האמיתית של חייו. כי האיש אפריים, קצר הרואי, החולה, שעוד בטרם דרך על מפתן ביתו העזוב והשרוף — שתה לשכרה במסבאה ראשונה שמצא בדרך — הפך לאדם גלמוד לחלוטין: אשתו נשרפה ואיננה. המאשימים אותו עד עצם היום הזה במה שעלה בגורל אמם — עברו לגור בבית סבתם, אסאמס, ומאחלים לו משם „עונש מהאלוהים.“

יוסף אפריים, זיירי בלוק 135 שבשכון שמשון, מיהרו לכתוב למוסדות שונים, בדרישה להרחיק את „האיש הזה“ מדרתו. אחרי השנאה הכללית באו הרחמים. גם לבם של השכנים נחרך לשמע זעקותיו של האב, הקורא לששת ילדיו הקטנים, הבורחים למראוה וקוראים לו „דוצח.“ למרות שזוכה עלידי בית-המשפט, נענש אפריים, בדיוק כפי שקילולו ילדיו. בבדידותו הגדולה, לבדו בדירה שם נשרפה אשתו — המשך לשותות, להשכיח את אסונו. שכרותו גברה, עד כי שוב לא היה לו הכוח לצאת לעבוד בעבודת הדחק, ממנה התפרנס. תשוע לגמרי, התחנן לפני שבו, שילכו להביא לו מעט יין ומשקה חריף, במעט הכסף שנותר לו מעבודתו, ומקיציבת לישכת-הסעד. אחר כך חלה. הוא המשיך לשתות במיטתו, עד שגברה עליו מחלתו, ולפני שבועיים אושפז בבית-חולים אישם בארץ. ילדיו אינם יודעים היכן הוא, וגם אינם רוצים לשמוע ממנו. איש מבין השכנים אינו מבקרו על ערש חוליו. באם יגבר על מחלתו, ישוב מחדש אל ביתו באשקלון, לחיות את חייו בצל „אות קין“ שהוטבע על מצחו.

פקידי המינהל מכרו אותה בפעם שנייה. זיס בהחיל מיד את בהרב, ליישר הדור זה במינהל. אך במינהל הודיעו לבהרב, כי שוב אין לק מה להתערב בעניין זה, אחרי שכבר מכר את זכותו עליה. „יש לנו הרבה עסקים עם זיס“, הודיעו לו. „כבר נסתדר איתו.“

התשובה חיזקה בבהרב את האמונה, כי הוא זכאי ל-15 אלף הלירות הנותרים. ואילו זיס, שלא יכול היה לסבול את המובלעת הזרה בתוך הגוש המלוכד של חוף התכנית, היה נאלץ לשלם סכום שמן לשביט, כדי לקנות את שמונת הדונמים שכבר רכש לכאורה מידי בהרב.

על כן הורה זיס לבנק שלו, לבל יפרע את הצ'ק האחרון. „למען האמת, הייתי צריך לתבוע ממנו שיחזיר לנו שלושים וכמה אלפי לירות“, קבע זיס לאחר מכן. „רציתי אפילו להגיש תביעה משפטית על הסכום הזה. שהרי סוף-סוף קיבלנו רק 22 דונם, במקום 30. אבל נודע לי שאין מניין לקחת כסף, לכן לא הגשנו משפט.“

מה פירוש אין כסף? הלא רק עתה קיבל בהרב 165 אלף לירות, טבין ותקליין? האם הספיק לבזבז סכום כזה תוך שבועיים-שלושה? או שמא נכונה השמועה, כאילו

עם הקרן הקיימת לישראל. ברגע שראה את המלצתו של לוי אשכול לגבי בהרב, ידע כי זהו מיקרה בו יש להזיז את העקרונות הצידי. לכן, לא רק שאישר מכירת קרקע למשה בהרב, אלא אף העניק לו את הרשות להעביר את זכות הקנייה שלו לכל אדם אחר.

בשפת השוק, זוהי „אופציה“ (חוקה) — ואופציה כזו שהה הרבה כסף לסוחרים המשתוקקים לאדמות הלאום, אך אינם יכולים להגיע אליהן ישירות. משה בהרב יצא לחפש אדם שיוכל להשקיע את הכסף הדרוש לקניית הקרקע — ולשלם את התמורה הנאותה עבור העברת האופציה אליו.

הוא נודד מחדש

א ו ח ש ב : אם המחיר הרישמי של הקרקע הוא 540 אלף לירות, ומחיר השוק מתקרב ל-900 אלף לירות — כמה צריך היה בהרב לדרוש עבור האופציה שבידו? ברור שהסכום צריך להיות פחות מ-400 אלף לירות, כדי שגם לקונה יישאר רוח כלשהו. נניח פיפטפיפט: 200 אלף לירות עבור האופציה.

תחילה הגיע בהרב, באמצעות פקיד בכיר באחת החברות הציבוריות, אל סוחר הקרקעות המפורסם יצחק פולאק. כך מקובל: שרוב עיסקות הקרקע הגדולות מתגלגלות איכשהו לעבר פולאק, אך פולאק איננו הרי שבחבורה. ישנם אחרים, ידועים פחות, המגלגלים עסקים הרבה יותר גדולים.

אחד מהם הוא יהודה זיס. זהו גבר מרויח פד היטב ואלגנטי מאוד, בתחילת שנות ה-40 שלו. לפי הערכה מיקצועית זהירה, הוא חולש על קרוב לאלף דונם בסביבת הרצליה בלבד, במקום הנושא את השם חוף התכלת. אלה פעם שלושים-אלף = 30 מיליון לירות. וזה רק בסביבות הרצליה. אישה עסקים המצליחה, שעלה ארצה לפני 13 שנה, אחרי שיצא מחוסר-כל ממהנות ההשמדה של פולין, החל בקניית קרקעות לפני 11 שנה. הוא הצליח לגייס הון זה, רכש אדמה וידידים בהתמדה. כיום הוא בן בית אצל אחיו של שר-הפנים.

הוא היה מוכן ומזומן לקנות את 30 דונם של בהרב, כי ככל שהוא מגדיל את ריכוז הקרקעות שלו באותה סביבה, כך יכול הוא להגביה לשחקים בתוכניות הפיתוח שלו. יהודה זיס הסכים לשלם 540 אלף לירות עבור הקרקע — ו-180 אלף לוי עבור האופציה. נותר רק להשיג את אישור מינהל מקרקעי ישראל להעברת זכות הרכישה מבהרב לזיס.

את התוצאה אפשר לקרוא בתיק השמור במינהל מקרקעי ישראל. בכתב-יד נרגש כתב משה בהרב: „היות ועלי להכניס סכום של 270 אלף לוי לקופת המינהל, באתי לידי הסדר משותף עם פיתוח אברהם בע"מ והם יכניסו את הכסף, והחווה ייערך על שם. היות ואישר מינהל לקניית השטח הוא על שמי, או לפקודתי, אבקשכם לתת הוראות בהתאם לכך.“

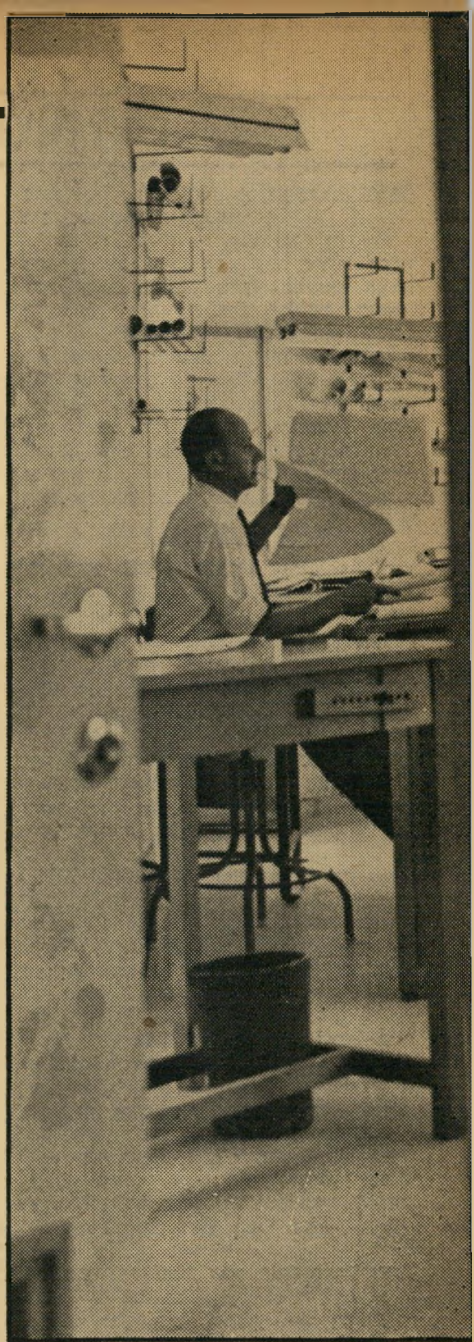
בקצה התחתון של הדף רשם מנהל מדי-לקת המכירות של המינהל, משה לוי: „הבקשה אושרה.“

תאריך המיסמך: 31.10.62. „ביום זה“, נוהג בהרב בן ה-44 לספר בחגו ידיו, „גולדתי מחדש.“

לאן הלך הכסף?

פ י ת ו ח א ב ר ה מ ב ע מ " החברה שזיס הקים לצורך זה, הכניסה לקופת המינהל סכום של 270 אלף לירות. בהרב קיבל צ'קים על סך 180 אלף לוי. 165 אלף הספיק למשוך ללא תקלות. אך משהציג את הצ'ק האחרון, על סך 15 אלף לוי, הודיע לו הקופאי, כי נתקבלה הוראה מזיס לבל לשלם.

כי בינתיים אירעה תקלה טכנית מצערת במינהל מקרקעי ישראל. הסתבר, כי מתוך 30 הדונם שנמכרו לזיס באמצעות בהרב, היו שמונה דונמים שייכים לאדם בשם פרץ שביט, שרכש אותם מרשות הפיתוח עוד בשנת 1954. הוא קנה אז את הקרקע כדי להקים עליה בית-מלון, אך העיסקה לא יצאה לפועל והקרקע נשארה שוממה בידו, כשהיא מתייקרת בהתמדה. והנה עתה, הלכו

חדר המכות

של מינהל המקרקעים. כאן רשומים השטחים, שהמינהל תעתד למכור.

כפול מן המחיר שנקבע לו. הוא היה יכול, במכה אחת, להרויח חצי מיליון לוי רות. תנאי התשלום היו ממש חלום, בעין הריבית השחורה. על פי התנאים הרשמיים: מחצית בזמומים, עם הרכישה, מחצית בתשלומים במשך שנתיים וחצי. אך ספק אם היו לבהרב באותם הימים אפילו 540 לרות מיותרות; על כן לא יכול היה לקנות את המציאה הגדולה.

עקרונות ומציאות

ה ע י ק ר ו נ ה י ס ו ד י : המנחה את הנהלת מינהל מקרקעי ישראל, הוא שאין מוכרים קרקעות לצורך מיסור וספסרות. כך, על כל פנים, הכריז בכל הרצינות אחד מחברי הנהלה. „כל בקשה לקרקע מובאת לדיון בהנהלה. אנחנו מאשרים קרקע רק לאותן תוכניות מומלצות וממשיות — אם לצורכי תעשייה, מלונאות או מגורים — אשר בועיהן מתחייבים לבצע את הבנייה את שנתיים.“

והראייה: אם זוכה חייל חתיק בחלקה של הצידונם באפקה, על מנת לבנות לי עצמו בית, ואינו מקים את ביתו תוך ה-שנתיים הקצובות — עליו להחזיר את ה-מיגרש, תמורת המחיר שבו קנה אותו. כי צורה זו, בטוחים שהקרקע לא תשמש לי ספסרות וספקולאציות.

אבל הצהרות ועקרונות לחוד, ומציאות לחוד. מי מחליט מתי חלים העקרונות, ומתי יוצרים מציאות שונה? הבוס הגדול, יוסף וייץ, שעד לפני שנתיים היה מזוהה

המיליונר

יהודה זיס, שריכז קרוב לאלף דונם ליד הרצליה, קנה את קרקע המינהל מבהרב.

היה חייב לשלם חלק מכסף זה לאנשים ש-איפשרו את ביצוע העיסקה? בהובי הגיש תביעה משפטית נגד זיס, דרש ממנו לפרוע את הצ'ק. במיקרה הגיע החיק לשופט לם. הלה התבינו בשם בהרב ובפרטי התביעה, העביר את החיק לפרקליט המחוז, שיבדוק את נסיבות העיסקה. אין לדעת אם אומנם יחליט פרקליט ה-מחוז לערוך חקירה. שהרי אם כן, יתגלו דברים שאינם נוגעים רק לזיס ולבהרב. יתישף תמונה מדהימה, על הצורה בה מועברות בשיטתיות קרקעות המדינה לידיו סוחרים וספסורים, באמצעות אנשי-ביניים בעלי קשרים עם גדולי המדינה.

מי הם אנשים אלה? כיצד צב רז מיליונים? מי מתחלק איתם בריווחיהם? על כך — במאמר ה-בא כסדרה זו.

מדינה בזול